

Itali'ko sozialismoa bide-kurutzean

Europa'ko sozialismoa zalantzan dabil gaur egunean, bere xede ta bidea zeatz ta garbi bereiztu ezifik. Eunkada ontako profeta aundi Marx aren printzipioak aspalditxotik ditu baztertuak, eta Istori-egoe-ra berriari dagokion ideoloji berri bat sortu nai izatean, bear baiño joera geiago sortu zaizkio. Ideoloji-berezitasunik gabe, ta berak bezin ekonomi ta gizarte-programa ausarta duten zenbait demokrazi-partidorekin zeingeiagoka, etzaio errex bidea idekitzen. Ala ere une ontan, artueman internazionalak dirala-ta, euki dezake uste obeagorik, batez ere Ingalterra ta Alemania'n.

Beste aldetik Marx'en seme leial komunistak ez diote gorroto txikia artu; nunbait erejeak, etxeakoak, izan etsairik gaiztoenak... Ala ere Europa'ko nazio batean, Italia'n alegia, alkartuta daude komunismoa ta sozialismoa. Egia da Nenni'ren sozialismoak, komunismoarekin akordioan dagonak, orain dala urte bete kristau-demokrazia-rekin lankide izatea erabaki zula. Baiña utziko ote du komunismo ori alde batera? Goiz da oraindik galdera oni erantzuteko. Dana dala, gai ontan zertxobait ikusteko ondo deritzait Italia'ko sozialismo onen kondaira azaletik bada ere aztertzea. Nere ustez ez digu gutxi lagunduko. Nolanai ere ama ezagutzeak beti laguntzen du semeari antzematen. Kondaira oni gainbegiratu bat emateko "Orbis catholicus" aldizkarian argitaratu artikulu bat erabilli det. (*Ronchi, Giusepina: Socialismo en Italia, O. Cath., 1963, martxo.*)

Anarkizaleak eta eraberrizaleak (1848-1900)

1848'an egin zun Marx'ek bere agiria, ta 1864'an antolatu zan Londres'en lenengo Internazionala. Europa'ko sozialismoa aurrera zijoan. Industri aundiak sortzen astein, langille-taldeak artu zun bere gizarte-maillaren berri ta kontzientzia; ta politika-indar aundia ari zan artzen, lenengo legearen aurrean bere burua defenditzeko ta gero

lege ori ausi-arazteko. Oraindik Italia iritxi-berria zan nazio batua izatera, ta 1870 arte Erroma etzan bere uriburu. Atzerapen politiko au eragozpen aundia izan zun sozialismoak. Gaiñera Italia'k etzun oraindik sozialismoak bere zabalkunderako eskatzen dun ekonomi-mailla ta industri-aurrerapenik. Ba-zitun beste zenbait eragozpen ere, ain-beste gizalditako menpetasunaren ondorioak danak: erriaren miseri gorria, antz erri ta eskualdetako berezitu-naia ta alderdikeria, zenbait dukeren jauntxokeria, ta jeografi, arraza ta Ipar eta Egoaldeko ekonomi-egoeraren ezberdintasuna. Zergati auek zirala-ta bi sozialismomota erne ziran: anarkismoa Egoaldean eta sozialismo eraberritzaille bat Iparaldean.

Egoaldeko joera anarkizaleari Migel Bakunin errusiarrak eman zion batasuna ta organizazioa, 1868'an "Gizarte-demokraziaren nazioarteko alkartasuna" sortuaz. Moimentu au nekazari-jende gosetuaz osatua zegon, ta gidari gutxi zitun beraueri gizarte-jomuga burutsu bat jarrai-arazteko. Estadu ta estruktura guziak desegitea zan beren eginkizuna. Gero geroakoak.

Bestelako sozialismo-mota zan Ipar-aldekoa, erreboluziolari demokrazizalea. Sortu zun onek gizarte-mailla bereziaren kontzientzia Ipar-aldeko industri-langilleen artean, eta zenbait nekazariren artean ere bai. Bere lana etzan anarkismoarena bezin nabarmena, etzun askarazten ark bezela erri xearen griña ta apentza, baiña organizazio ohea zun eta zuzendari burutsuagoak, eta indar geiago ere bai ezer lortzeko garaian.

Bi joera auek bereizten zijoazen eta erdibitu egin ziran 1872'an La Haya'ko batzarrean, Bakunin'tarrak lenengo Internazionaletik jaurtikiak izatean. Anarkismoak bizitza naroa izan zun urte aietan; etzan gelditu azpilanean erreboluzioa prantatzen, baiña bein Bakunin il zanetik, eta programa ta gidari gabe, beste sozialismora itzuli zan.

Demokazi-sozialismoak ere anarkismoaren jomuga berbera zun, estadu gabeko gizartea alegia; baiña ortara irixteko estadu erreboluziolari baten diktadura bearrezkoa erizten zun tarteko zubi bezela. Onela bada, estaduko organizazioetan sartzan asi zan, "Italiar langilleen Partidoa" eraikiaz. Partido onek berealaxe egin zun bere arau ta jokabidea. Ona zer eskatzen zion estaduari: lan-arazoko burruketan parte ez artzea, boto-bidea persona danentzat, gizarte-maillazko alkartasunak eta irakaspen laikoa legez onartzea, erri bakoitzaren autonomia, kontribuzio-eraren eraberritzea, burokrazi ta arma-indarren gutxitzea, ta pakezko politika. Kapitalismoari, berriz, zera eskatzen zion: lan-orduen gutxitzea, lan-sari egokiak, kreditu, produkzio ta gastapenerako kooperatibak, ta lan-bidea arkitzeko ofizinak.

Lau urte barru debekatu egin zun gobernuak "Italiar langilleen

Partidoa"; baiña langilleak beren eskabidekin jarraitu zuten. Ba-zuten zenbait aldizkari ta alkartasun popaganda edatzeko, ta danak joera batekoak etziralarik ere, prestatu ziran partido batean biltzeko. Onela 1892,an "Italiar Partido sozialista" sortu zuten, anarkismoa alde batera utziaz.

Baiña egun gogorrek zetorkion sozialismoari. Gobernuaren joera txarrak egundoko porrota ekarri zion nekazaritzari; ta erri ta nekazariak ernegatuta kooperatibak erretzen eta "jaunen" etxeak sakailtzen asi ziran anitz alderdi ta unetan. Egoera au menperatzeko neurririk gogorrenak artu zitun gobernuak: sozialismoa ta orrelatsuko partidoak desegin, irarkola-askatasuna kendu, politikazko erruak kartzelarekin zigortu ta beste orrelakoak. Baiña sozialistak, errepublikatarrak, erradikalak eta ezker-joerako libaralak Zanardelli ta Giolitti'ren menpean alkarturik jaurtiki egin zuten gobernu. 1900'ko elekzio berrietan erria beraiekin jarri zan, eta "Italiar sozialista Partidoak" 33 deputatu iritxi zitun, len 16 zitularik. Bi milloi botogilletatik berreun milla boto zitun bereak, ta aurrerantzean libre zan bere jarraitzailleak organizatzeko.

Joerak alkartu ezinik (1900-1926)

Giolitti'ren gobernuak urte askotako atsedena eman zion gizarte-legegintzari. Baiña lan zaila zun sozialismoak; izan ere bere aurre-rapenerako zeingeiagoka aundia baitzun beste zenbait partidokin. Ipar-aldean, langille-alkartasunak ederki edatzen zijoaztenean, "Erritar Partidoa" irten zitzaion bidera. Italia'ren erdi-aldean "Errepublikademokraziak" egiten zion burruka, ta ba-zan amaika anarkista ere. Egoaldean, berriz, ezer gutxi egin zezakean besolangilleen artean, ta aberatsen jauntxokeri, malaria-gaitza, ta Mafiaren aurka.

Beste aldetik, ideoloji-batasunik ere ezin zun ezarri erri xearen artean; ezin gizarte ta politika-gaietan arrazoiezko ta ilusio gabeko kontzientzirik sortu. Egoaldekoak eta Ipar-aldekoak destañaka ari ziran alkarri beren batzar guzietan. Xede ta jomuga irixteko bide-billa ibiltzea ajolatsuagoa zeritzaien, bide ori egiteko indarrak azitzea baiño. Onoko problema auen ondoan zebiltzan: ea toki bakoitzeko amnistrazio-alorrean joera berdintsuko persona ta partidoekin alkartu bear zuten ala ez; ekonomi ta sindikatu-sailean ea gizarte-maillen arteko burruka baretu egin bear zan ala ez, beren gizarte-maillaren jaguntzarako ta interes berdiñak zituztenean; parlamentuko politikan, berriz, ea gobernuari buruz intransijente ta amorekaitz izan bear zan, erri xearen gizarte-garaipenak eta erreformak seguruan jartzeko.

Iru joera zitun sozialismoak garai ontan: eraberritzaillea Turati

ta Treves buru zirala; erreboluzio ta sindikatularia Labriola ta Leone'n menpean; eta estremista ertzekoa Ferri ta Mussolini'ren zaintzapean. Iru joera auek alkar-konpondu ezinik ibilli ziran 1914 arte, ta aurreantzean geiago sakabanatu ziran oraindik. Paris'ko bigarren Internazionalak Stuttgart'eko batzarrean erabaki au artu zun 1907'an, ba-zetorrela sumatzen zun gudari buruz: "Danok batera jokatu degu guda eragozteko, baiña ala ere etortzen baldin bada, aretaz baliatuko gera matxinada egiteko ta kapitalismoa onda-arazteko". Baiña Alemania, Austria ta beren alderdiko nazioetan sozialistak parte artu zuten gudan. Au zala-ta Italia'n ere Mussolini, Labriola, Ciccotti ta beste zenbait gerra-zale agertu ziran eta bota egin zitun Partidoak.

1917'an, Mosku'ko irugarren Internazionala jaio-berria zalarik, egundoko oporketa sortu zan Turin'en gerratearen aurka, ta Partidoko zuzendariak, parlamentulariak eta Lan-arazoko alkartasun nagusikoak alkarturik, programa ausart bat antolatu zuten gobernua-ren politika, Lan-arazoaren zuzenbidea ta gizarte-legeak zeatz erabakiaz. Baiña 1919'an berriz ere erdibitu egin zan Partidoa; alde batetik masimalistak Lazzari, Bombacci ta Serrati'ren menpean, eta bestetik eraberritzaileak Turati ta Treves gidari zituztela.

1920'an "Avanti" aldizkariak Mosku'ko printzipioak zabaldu zitun, 21 artikulotan laburtuak. Partidoko sekretario Serrati'k ukatu egin zitun berealaxe auetatik bi: Partidoa komunista izenez deitzea, ta eraberritzaileak saiestea, alegia. Baiña Turin'go sozialista-saillak erabat onartu zitun artikulua auek eta Gramsci, Togliatti ta Terracini buru zirala, Partido komunista eraiki zuten 1921'eko ilbeltzaren 15'ean.

1919'tik 1921'era egun ikaragarriak igaro zitun Italia'k. Uraxe zan Mosku'k matxinadarako eskatzen zun giroa: bizi-modu galestia, lanik-eza, norbaitzuk gerrako ondasunetatik ateratzen zituzten "porru-azi ederrak", zuri ta gorrien arteko il-bearra, ta nazioko ondasun ta espirituaren lur-jotzea erremediatzen etzuten gobernu ergelak, e.a. Bi bide artu zezazkean orduan sozialismoak: matxinada egin eta gobenuaz jabetu, edota bestela burges-demokraziekin gobernuan parte artu. Lenengo joera arrisku aundikoa iruditzen zitzairen ausarteneri ere; bigarrena, berriz, langille-jendearen ideoloji-zuzenzalekeriak eragotzi zion. Anarki-egoera arek berekaxa gobernu bere eskuetan jarriko zula uste zun Partidoak eta erabaki gabe gelditu zan. Binbitartean faszismoak bere lege-aurkazko azpi-lanez eta gobernuaren auleti-az baliaturik, gobernuarekin egin zan, sozialismoa errex garaiturik. Errex bai, izan ere olako anarki-egoerak ez dira denbora luzerako; espiriturik libre ta burutsueneko edozein nazio ere diktaduran uste ona izatera eramaten baitu. Bere garaian erremedioa jarri nai izaten da datorrena datorrela.

Pietro Nenni "Avanti" aldizkariaren idazle gazteak, faszismoak gobernu eskuetatik kendu zietela oartzean, sozialismoaren joera guziak alkartu nai izan zitun. Baiña alperrik, 1925'an, gauza zearo galduta ikustean, joera guziak alkartuaz Internazionalaz baliatu nai izan zun, onela burrukaren oiartzuna beste nazioetara edatu naiaz. Baiña masimalistak bere lana ezeztu ta "Avanti"-ren zuzendaritza kenduaz erantzun zioten. Eraberritzailleak gobernuan parte artzen asi ziran, baiña fasziotarrak beren deputatu Matteotti il zutenean, utzi egin zuten.

Bere gobernu bitartean faszismoa gauzak iotzen joan zan, eta 1926'an, garaipena seguru zuanean, parlamentua itxi egin zun. Sozialismoak, beste zenbait partidorekin batera, erbesteko ogia jan bear izan zun.

Faszismotik onuntza

Faszismoak erbestetu partidoak Paris'en arkitu ziran, eta 1927'an "Konzentrazio" bat sortu zuten onoko auek: Italiar Partido sozialistak, Partido sozialista batuak, errepublikatar Partidoak, Italiar langilleenak, giza-eskubideen italiar Ligak eta Lan-arazoko alkartasun nagusiak.

Bi partido sozialistak bizkortzen eta organizatzen joan ziran Franzian. Masimalistekin Nenni, Amadeo, Coccia e.a. zebiltzan buru; sozialista batuekin, berriz, Turati, Treves, Saragat e.a. 1929'an sozialistak, errepublikatarrak eta demokrazialeak alkarturik beste batasun bat egin zuten, "Justizi ta askatasuna", alegia. Au zan bere jokatibidea: errepublika, askatasuna ta gizartezuzenbidea.

1930'an bi partido sozialistak batean bildu ziran. Faszismoaren aurka indar guziak batutzeko, 1931'an "Justizi ta askatasunak" eta "Konzentrazioak" akordio bat egin zuten, beren lanari batasuna ematearren. Baiña Turati ta Treves il zirala-ta (1932-1933) "Justizi ta askatasuna" ta "Konzentrazioa" asarratu egin ziran, eta Konzentrazioak lur jo zun. Orduan, partido sozialista masimalisten eskuetan zegolarik, komunistekin egin zun paktoa 1931'an. 1937'an eta 1942'an berritua izan zan pakto au. Komunismoa bakarrik zegon organizatuta Italia'n eta onen laguntzakin sozialismoa ere sartzen asi zan.

Guda-garaian, Italia'ko diktadurak bere trakeskeria ondo probatu-arazia zunean, politika-partido guziak alkarturik "nazio-askapenerako burubatzarra" eraiki zuten. Batzar onek 1943'eko uztaren 25'ean, Mussolini erori ta berealaxe, ageri au edatu zun: "Faszismoaren aurkako partidoak (sozialista, komunista, liberala, egintzakoa, kristau-demokrazia ta errepublikatarra) ogei urte auetan ezeztu ta

gudukatzen egon gera diktadura. Batera jokatuko degu, faszismoa Italia'tik garbitzeko, pake ooretsu bat iristeko ta gizarte ta politika-libertadea ezartzeko.

1944'an bi gobernu zitun Italia'k, bat askatutako alderdian eta bestea alemandarren eskuetan. Garai artan, fasziotarrak eta beren etsaiak egin ankerkeriak ez dira esatekoak, eta guda bukatzean ere etzan gelditu odol-ixurtzea. 1946'eko elekdzioetan arto zebiltzan sozia- lista ta komunistak, eta berriz ere beren akordioa berrituaz, 219 deputatu iritxi zituzten.

Baiña 1947'an komunismoa De Gasperi'k baztertua izan zan gober- nutik. Sozialismoa, bere tradizioari leialki jarraituaz, erdibitu egin zan berriz ere. Saragat'ek, Nenni alde batera utziaz, gizarte-demo- kraziaren Partidoa eraiki zun, onela Turati ta Treves'en sozialismo- motaren espiritu ta jokabidea berpiztuaz. Jokaera onekin sozialista ta komunisten arteko alkartasuna ausi nai zun, eta gizarte ta politika eginkizumean bigunagoak ziran sozialistak bere menpean bilduaz, kristau-demokrazia ezker-aldera ekarri-arazi. Kristau-demokrazi ta gizarte-demokraziarekin egin nai zun gobernu, baiña ortarako ezin izan zun bildu bear ainbat deputatu. Amalau urte auetan kristau- demokraziak eskubialdera jo du, baiña Saragat'ek ez du etsi, ta kris- tau-demokratak eta Nenni'ren sozialistak alkar-laguntzera eraman nai izan ditu, Nenni'k sindikatu ta aministrazio gaietan komunistekin dun kontratoa ausi-arazi naiaz. Onela laguntza aundia izan da kristau- demokraziarentzat onek ezker-aldera jo nai izan duanean.

Nenni, aspaldiko masimalista ura ere, demokratago biurtzen asia dala dirudi, baiña bere Partidoko ezker-aldearekin burruka gogorra dauka, ez baidu onek oportunistorik nai. Ala ere egin zun igaz kon- promiso bat kristau-demokraziarekin, azalekoa bada ere. Gobernuan parte artu gabe, sozialismoak parlamentuan laguntzekotan (ontarako bere botoak aren kontra ez egitea naiko du), bien artean programa bat egingo zuten, kontribuzioak, aministrazioa ta ekonomia eraberriz- tzeke, estaduaren eskolak eraikitzeke, ta eskualdeen autonomiari bu- ruz konstituzio-araua ezartzeko.

Europa'ko sozialismoak baztertuak ditu Marx'en printzipioak; izan ere istoriak dakarren aurrerapenarekin garaituak izan baitira. Onela Europa'ko sozialismoa beste demokratak alkar-lanean ari da. Italia'koa bakarrik dabil errealidadetik kanpo ta marsismoari leial. Aurtengo elekdzio auen ondoren, kristau-demokraziak era emango balio, ez ote luke gobernuan parte artuko? 1919'tik 1921 artean gertatu zitzaionetik ez ote du eskarmentu artuko? Baietz erantzun nai dute- nak, igazko aldaketa aitatuکو dute. Gaiñera orain arte konfiantza gutxi euki zezakean kristau-demokraziagan, onek eskubialdera jo

baitu amalau urte auetan. Baiña orain, kristau-demokraziak ezker-aldera jo duanean, izan dezake uste obeagorik. Ezezkoa diotenak ere ba-dute arrazoirik beren alde: or dago Saragat gobernuan parte artu nai duten sozialisteri okasioa ematen, baiña ez dio talde tajuzkorik jarraitu. Gertaera onek adierazten denez sozialismoaren ideolojia oraindik ez dago prest onelako aldakuntzarako. Dana dala, geroak du itza.

JOSE MARI REGILLAGA.

Arantzazu'n, 1963, garagarrilla.

